

Upprättare:

Anette Jonsäll, Näringsliv och innovation, Regional utvecklingsförvaltningen
Nathalie Blom Töpperwien, Säkerhet och beredskapsenheten, Regionstab

Remissvar: Livsmedelsberedskap för ny tid SOU 2024:8

Sammanfattning av generell karaktär

Region Gävleborg har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet om Livsmedelsberedskap för en ny tid, SOU 2024:8 och lämnar ett antal synpunkter, både generella och mera specifika i remissyttrandet.

Region Gävleborg delar utredningens uppfattning att Sverige behöver en uppdaterad livsmedelsberedskap anpassad till vår tid liksom bedömningen att målet för livsmedelsberedskapen ska vara att säkerställa tillgång på livsmedel för hela befolkningen.

Regionerna har ett viktigt ansvar att bidra till livsmedelsberedskap utifrån totalförsvaret, men i remissen anser vi att regionernas roll inte finns beskrivna på ett tydligt sätt. Samverkan med länsstyrelserna och andra aktörer kan komma att bli viktig utifrån ett beredskapsperspektiv. Regionen skulle kunna ha ett utvidgade uppdrag inom kommersiell service och hållbar regional utveckling där regioner finansierar många projekt som syftar till en hållbar omställning och tillväxt för våra Sverige-baserade livsmedelsföretag.

Vi saknar ett systemtänk, det skulle vara önskvärt att åskådliggöra detta i någon form av figur/bild för att se vilka ansvarsområden olika myndigheter har och hur de skall rapporteras etc. Detta skulle vara bra även för att i ett helhetsperspektiv identifiera var det finns otydligheter i roller, ansvar, mandat och rapportering. Det blir väldigt svårt att i text försöka få den översikten.

I instämmer i de flesta bedömningar och förslag men saknar beskrivning kring hur detta ska genomföras, följas upp och/eller implementeras.

Region Gävleborg ser det som oroväckande att civilförsvaret, livsmedelsberedskap försörjningsberedskap ska baseras **endast** på ordinarie verksamheter och deras förmåga att snabbt kunna skala upp och förändra sin verksamhet vid kris, eller ytterst krig. Vi anser inte att det är tillräckligt för att stärka livsmedelsberedskapen, snarare tvärtom anser vi att det ökar sårbarheten och minskar beredskapen.

Region Gävleborg anser att det i remissen saknas en beskrivning av den problematik som finns i Sverige, med många små livsmedelsföretag som kämpar för att överleva, har låg lönsamhet och där antalet primärproducenter minskar i rask takt och med det ökar sårbarheten. Sverige har få stora producenter och många små, vad det beror på att vi saknar mellanstora livsmedelsföretag i Sverige, detta anser vi borde utredas för att få en mer hållbar livsmedelsproduktion i Sverige.

Livsmedelsförädling och livsmedel från marina/blåa näringar, nämns inte nämnvärt i utredningen och mat från skogen och stadsodling finns inte nämnt alls som en resurs inom ramen för livsmedelsberedskap.

Kompetensförsörjningsperspektivet behövs i hela kedjan, det nämns men det är oklart hur genomförandet skall gå till och vilka som är ansvariga.

Vissa delar fokusera på den inre europeiska marknaden och behovet av fungerande flöden, infrastruktur och transporträtter vilket inte tar höjd för en kris, katastrof eller ytterst krig där Sverige blir helt eller delvis avskärmade från Europa och resten av världen. Å andra sidan nämns upprepade gånger vikten av att bygga upp och öka den lokala (nationella) livsmedelsförsörjningen inklusive omsättningslager hos livsmedelsproducenter.

Sammanfattning av olika förslag

Region Gävleborg tillstyrker förslaget **12.2 Mål för livsmedelsberedskapen.**

Region Gävleborg tillstyrker förslaget **12.3 en ny lag om livsmedelsberedskap.**

Region Gävleborg avstyrker **12.3.1 lagens syfte**, på grund av att det saknas information om hur, när samt otydlighet vad begreppet ”över tid” och ”nödvändiga livsmedel” står för.

Region Gävleborg tillstyrker förslaget **12.3.3 vissa begrepp och uttryck förklaras.**

Region Gävleborg tillstyrker förslaget **12.3.5 Ikraftträdande** under förutsättningar att den förberedande processen och olika aktörer involveras i rätt tid, på rätt plats samt att rätt förutsättningar garanteras.

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **13.3 Kommuner ska få ett ansvar för lokal livsmedelsberedskap**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **13.3.1 Analysera befolkningens behov.**

Region Gävleborg avstyrker förslag: **13.3.2 Planera för distribution av livsmedel.**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **14.1 Livsmedelsverket skall samordna livsmedelsberedskapen**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **14.2 Ett nationellt livsmedelberedskapsråd skall inrättas**

Region Gävleborg tillstyrker bedömning: **15.5 Investeringsstöd bör utredas**, men ställer oss fundersamma till om Livsmedelsverket är rätt myndighet att göra de bedömningarna.

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **16.1 En funktion för att tidigt upptäcka hot ska inrättas**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **16.2 Livsmedelsverket bör leda en omställning**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **16.3 Beredskapslagring inom jordbruksområdet skall införas.**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **16.3.2 Beredskapslagring ska regleras i författning**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **16.3.3 Tillgången skall säkerställas genom upphandling**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **16.3.4 Varor ska få avyttras under vissa villkor**

Region Gävleborg avstyrker förslag **16.4 Ikraftträdande**

Förslag, kommentarer, tillstyrkanden och avslag i relation till respektive punkt

4.3 Civilsamhällets roll inom livsmedelsberedskap

Lantbruket har resurser utöver livsmedelsproduktion, t.ex. traktorer, fordon och släp med vattentankar vilka har visat sig mkt användbara i t.ex. bränderna i Gävleborg. Region Gävleborg anser därför att även lantbrukens roll bör vidgas, men då också få en ersättning för att ha en beredskap.

Civilförsvaret beskrivs men det är en otydlig bild om vilka resurser som finns, hur det är tänkt att de skall användas och samverka med försvaret samt vem som har det övergripande ansvaret att samordna alla aktörer.

5.1 Primärproduktionen

Region Gävleborg instämmer med utredning fokus på att nationell primärproduktion är viktigt för livsmedelsberedskap. Men vi anser att problematiken är att vi i Sverige har goda förutsättningar för

livsmedelsproduktion men ett dåligt utgångsläge för såväl primärproduktion och livsmedelstillverkning, då många verksamheter har lönsamhetsproblem och antalet företag minskar i rask takt, vilket i sin tur ökar sårbarheten.

Region Gävleborg saknar en beskrivning av och en inkludering av den blåa näringen (fiskeri och marina näringar) i den totala beskrivningen av livsmedelssystem och livsmedelsberedskapen. I flera av Sveriges regioner finns en stor potential för att öka den totala livsmedelsförsörjningen. Det nämns att potential finns, men det lyftas inte ytterligare in i hur de kan spela en roll för Sveriges livsmedelsberedskap.

6.10 Förpackningar

Saknar information om hur produktionen av livsmedelsförpackningar ser ut i Sverige/EU.

6.11 Kemikalier

Saknar information om hur produktionen av kemikalier ser ut i Sverige/EU och hur processen för lagerhållning ser ut för att stärka beredskapen.

7.1 Utan drivmedel stannar livsmedelssystemet

Region Gävleborg anser att det finns ansatser till att göra lantbruk hållbara och cirkulära där drivmedel skulle kunna produceras på gården, det perspektivet och exempel saknas helt. Något som vi anser skulle minska sårbarheten och bidra till beredskap.

7.6 Betaltjänster används i hela livsmedelssystemet

Saknar bankernas ansvar. Skulle kunna finnas lösningar i att använda innovationsupphandlingar (tävlingar etc.) för att hitta nya lösningar på dessa problem. Region Gävleborg saknar konkreta åtgärder för hur transaktioner ska genomföras vid kris, katastrof eller ytterst krig när nätverk och betalsystem ligger nere.

8. Lagerhållning inom livsmedelssystemet

Region Gävleborg upplever det oroväckande att lagringen av både råvaror, insatsvaror och livsmedel ska lagras inom det ordinarie tillvägagångsättet alltså ute hos producenter, på vägarna och hos handeln utan tillhörande riskanalys, system för hantering, samt att konstansersättning är otydlig samt saknar konkreta detaljer kring ansvar och mandat. Vi noterar att det är otydligt hur omsättningen kommer att ske för att säkerställa säkert samt minska svinn och uppnå hållbarhet.

9.5 Nationella styrmedel

Region Gävleborg noterar att remissen ger tvetydiga och ibland motstridiga budskap om hur man tänker sig att livsmedelsproduktionen skall öka. Skall fler småföretagare (Small Medium Enterprise) ges möjlighet att starta/växa, och/eller skall större grepp och volymer initieras och större företag satsas på? I så fall hur skall det göras och av vem? Få stora företag/distribution/tillagningskök ger också en ökad sårbarhet i händelse av krig.

Region Gävleborg uppmärksammar att de olika livsmedelsföretagen ser också väldigt olika ut i Sverige, som också beskrivs några får riktigt stora och många mkt små. Detta beror på något och bör utredas varför inte fler små växer till att bli

mellanstora företag i Sverige. Region Gävleborg noterar att behoven och förutsättningar runt om i Sverige ser väldigt olika ut och därför bör stöd och olika styrmedel anpassas, för att få en mer jämlik situation. De geografiska förutsättningarna ser väldigt olika ut i Sverige, och det finns olika utmaningar, som behöver tas hänsyn till i ett beredskapsperspektiv. Därför måste olika insatser och stöd anpassas efter de olika behov som finns.

Region Gävleborg noterar att delar av stödsystemet har problem med långa handläggningstider för olika typer av stöd vilket gör att företag har svårt att våga utvecklas, kunna och vilja överleva och/eller växa. Det är en resursfråga där Region Gävleborg anser att mer personal behövs för att komma till rätta med problemet.

9.4.3 Den gemensamma fiskeripolitiken

Region Gävleborg noterar att den gemensamma fiskepolitiken tas upp men att de blå näringarna stora möjlighet behandlas knappt alls i resten av remissen trots EU:s gemensamma vision av tillväx i vattenbrukssektorn och Sveriges mål att öka produktionen av fisk.

9.5.3 Offentlig upphandling

Region Gävleborg konstaterar att beskrivning av offentlig upphandling som drivkraft och möjligare för den gröna omställningen och ökad tillväxt kan utvecklas och på sätt bidra till ökad livsmedelsberedskap saknas. Det första stycket är för generellt och har inte med offentlig upphandling av livsmedel och måltidstjänster att göra. Många kommuner i Sverige har egna tillagningskök och upphandlar därför livsmedel. Dessa tillagningskök kan ha en mycket viktig roll utifrån ett livsmedelsberedskapsperspektiv. Region Gävleborg anser att det behövs nya grepp för att skapa samma möjligheter för småföretagare (SME) att kunna delta på lika villkor på den offentliga marknaden. Region Gävleborg ser att den nationella databasen SILO som jordbruksverket och MatTanken tagit fram kan bli en viktig resurs i kommuners livsmedelsberedskapsarbete framåt. Region Gävleborg efterfrågar en ökad innovation och flexibilitet inom offentlig upphandling av livsmedel och Måltidstjänster ur ett beredskapsperspektiv så som är möjligheten till privat/offentlig samverkan utreds.

Region Gävleborg saknar också en diskussion om möjligheterna till en offentlig/privat samverkan för livsmedelsproduktionen i Sverige. Idag ligger risken endast hos de enskilda livsmedelsföretagen. Riskdelningen skulle kunna göras genom t.ex. Genom att dela på risker och kostnader, genom offentlig upphandling liksom investeringsstöd.

10. System för att upptäcka och hantera hot

Region Gävleborg uppmuntrar till samordning och övergripande hantering av varning, men saknar konkreta åtgärder gällande genomförande.

Region Gävleborg saknar tydlighet i ansvarsfördelning gällande vem som varnar samt tar beslut kring ökad beredskap.

Region Gävleborg saknar en förklaring och ett förtydligande vad respektive verksamhet ska göra med den inkomna informationen och omvärldsanalys gällande brister och upptäckta hot. Vem och när beslutas om att köpa in mer, ställa om produktion och varna.

11. Forskning och Innovation

Region Gävleborg anser (inom 11.1) att det krävs tvärkunskaplig forskningsinsats, men det kan bli utarmat om endast större akademier och lärosäten får resurser och forskningen blir centrerad till de södra delarna av Sverige, eftersom förutsättningarna och behoven ser olika ut i hela landet. Region Gävleborg ser det som önskvärt att även de mellersta delarna av Sverige ökar sin forskning omkring livsmedelsberedskap och hållbara matsystem.

11.4 Huvudsakliga utförare

Region Gävleborg saknar ett antal forskningsutförare som har stor påverkan på vår livsmedelsberedskap i form av kostvetare som har dels forskar om hälsa och mat men som också utbildar för att kunna leda, driva och utveckla tillredning av livsmedel i beredskapskök. Umeå universitet, Uppsala universitet och Göteborgs universitet.

Region Gävleborg efterfrågar kompetenskartläggning på olika nivåer, av personal som kan bidra inom livsmedelssystemet vid en kris, såsom kockar, kostchefer, kökspersonal, logistik, och chaufförer.

12.2 Mål för livsmedelsberedskap

Region Gävleborg tillstyrker förslag om mål för livsmedelsberedskapen

12.3 En ny lag om livsmedelsberedskap

Region Gävleborg tillstyrker förslaget om en ny lag om livsmedelsberedskap.

12.3.1 Lagens syfte

Region Gävleborg avstyrker förslag på grund av att det saknas information om hur, när samt otydlighet vad begreppet ”över tid” och ”nödvändiga livsmedel” står för.

Region Gävleborg önskar tydligare rekommendationer kring tidsramar för lagring, rekommendationer kring minsta tidsspann hade underlättat sedan kan respektive verksamhet välja att själva hur långt de vill göra. Minimum begränsar inte maximum.

Region Gävleborg efterfrågar tydlighet kring ”nödvändiga livsmedel” med exempel och förslag på vad detta innebär.

12.3.3 Vissa begrepp ska förklaras

Region Gävleborg tillstyrker förslaget i lagen ska vissa begrepp och uttryck förklaras, vi önskar även att de konkretiseras i samband med att de förklaras.

12.3.5 Ikraftträdande

Region Gävleborg tillstyrker under förutsättningar att den förberedande processen och olika aktörer involveras i rätt tid, på rätt plats samt att rätt förutsättningar garanteras.

13.1 Den enskildes förmåga bör stärkas

Region Gävleborg ställer sig frågande till hur alla ska kunna ha samma förmåga då förutsättningarna för människor som bor i staden eller på landet, i hus eller lägenhet, äger eller hyr ser olika ut, vilket inte har beaktats i bedömningen rörande

den enskildes förmåga. Region Gävleborg saknar analys och handlingsplan gällande personer som inte har ekonomiska, fysiska eller kognitiva förutsättningar eller möjligheter att stärka den egna förmågan till individuell livsmedelsberedskap.

13.3 Kommuner ska få ett ansvar för lokal livsmedelsberedskap

Region Gävleborg tillstyrker förslag: 13.3.1 Analysera befolkningens behov.

Vi tillstyrker att det är kommunen som ska bedöma de lokala behoven, ta in och dela uppdaterad information samt omfattas av den nya lagen kring kommunens ansvarsfördelning. Men det bör ligga på en annan instans att analysera insamlad data.

Mycket ansvar läggs på kommunerna, men de förväntas göra det inom ramen för befintlig verksamhet? Det gör att små fattiga kommuner inte kommer att ha resurser eller möjlighet att arbeta med beredskapsfrågan så mycket som stora rika kommuner gör vilket leder till en ojämlig beredskap i landet.

Region Gävleborg anser att detta arbete redan påbörjats men görs på befintliga resurser, vilket resulterar i att det blir olika i olika delar av landet samt att det belastar existerande budget för övrig verksamhet.

Region Gävleborg avstyrker förslag: **13.3.2 Planera för distribution av livsmedel.** Kommunerna har inte möjlighet att också planera för livsmedelsdistributionen, möjligtvis samverka med livsmedelsföretagen och grossisterna som är de aktörer som har logistiksystem, fordon och förare och förutsättningar för att kunna planera och genomföra distribution av livsmedel under olika typ av kriser, katastrofer och ytterst krig.

Region Gävleborg anser att bedömning under **13.3.4 Arbetet bör samordnas med annan planering** är otydligt gällande hur, vem, mandat och ansvar för dokumentation och samordning. Om det förväntas av kommunerna så saknas tid, resurser och en nationell samordning/överblick.

14. Tydlig nationell inriktning och samordning

Vi saknar ett systemtänk, det skulle vara önskvärt att åskådliggöra detta i någon form av figur/bild för att se vilka ansvarsområden olika myndigheter har och hur de skall rapporteras etc. Vilket skulle vara bra även för att i ett helhetsperspektiv identifiera var det finns otydligheter i roller, ansvar, mandat och rapportering. Det blir väldigt svårt att i text försöka få den översikten.

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **14.1 Livsmedelsverket skall samordna livsmedelsberedskapen**

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **14.2 Ett nationellt livsmedelberedskapsråd skall inrättas**

15. Ett motståndskraftigt livsmedelsystem

Här beskrivs att alla länkar i kedjan bör vara starka, Region Gävleborg saknar en kartläggning om kompetens och kunskap som kommer att krävas för att ha ett motståndskraftigt livsmedelssystem. Det handlar framförallt om de som kan planera, leda och laga mat i storkök.

15.5 Investeringsstöd bör utredas

Region Gävleborg tillstyrker bedömningen av att investeringsstöd för både livsmedelstillverkning, livsmedelsförädling och lagringskapacitet på gårdsnivå utreds. Men ställer oss fundersamma till om Livsmedelsverket är rätt myndighet att göra de bedömningarna. Då de har ett nationellt perspektiv och inte ett regionalt. Men också då jordbruksverket förslås få ansvar för ombesörja beredskapslager av varor inom jordbruksområdet, vilket kan göra det rörigt då två myndigheter blir inblandade i olika delar.

16. Stärkt förmåga att hantera allvarliga störningar

Region Gävleborg tillstyrker förslag: **16.1 En funktion för att tidigt upptäcka hot ska inrättas.** Region Gävleborg tillstyrker förslaget om en nationell funktion med uppgift att tidigt upptäcka hot mot livsmedelsförsörjningen. Men saknar tydlighet kring åtgärder - ”Dynamiskt beslutsfattande bygger på att beslut fattas löpande i syfte att anpassa åtgärder till händelseutvecklingen under ett oförutsägbart förlopp”(SOU 2024:8, s.242).

16.2 Livsmedelsverket bör leda en omställning

Region Gävleborg tillstyrker bedömningen att det är livsmedelsverket som bör leda arbetet med att samordna samhällets beredskapsåtgärder vid allvarliga störningar eller överhängande risk för allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen.

En förutsättning för flexibel beredskap är samverkan, förmåga till innovation och handlingskraft. För att detta ska vara möjligt, önskar Region Gävleborg tydlighet och konkreta åtgärder samt resurser för detta.

Region Gävleborg tillstyrker förslag: 16:3 Beredskapslagring inom jordbruksområdet skall införas.

Region Gävleborg tillstyrker förslaget om att jordbruksverket ska få ansvar för ombesörja beredskapslager av varor inom jordbruksområdet.

16.3.1 Överväganden avseende val av varor

Region Gävleborg tillstyrker, då vi anser att det är viktigt med varor med ett brett användningsområde som kan nyttjas under många olika omständigheter.

Region Gävleborg tillstyrker förslag: 16.3.2 Beredskapslagring ska regleras i författning

16.3.3 Tillgång ska säkerställas genom upphandling

Region Gävleborg tillstyrker förslaget, men anser en utredning behöver genomföras för att undersöka om upphandling av beredskapslager inte skall hamna under LUF istället för LOU samt hur villkor och avtal skall upprättas för att fungera på bästa sätt.

Region Gävleborg tillstyrker förslag: 16.3.4 Varor ska få avyttras under vissa villkor

Region Gävleborg avstyrker förslag **16.4 Ikraftträdande** för att det sker för snabbt vilket riskerar att viktigast perspektiv missas med konsekvenser på lång

sikt. Processen måste få tid så att samtliga involverade, påverkade och påverkande aktörer kan delta med tillräckligt goda förutsättningar.

17.4.2 Livsmedelsverkets verksamhet.

Region Gävleborg önskar ett förtydligande gällande 17.4.2 där det framgår att ”Livsmedelsverkets verksamhet med livsmedelsberedskap avser den nationella folkförsörjningen och därmed totalförsvaret.” Vi önskar tydliggörande kring samverkan och avgränsningar mellan regionerna och Livsmedelsverket inom ramen för totalförsvaret.

18. Finansiering

Region Gävleborg anser att frågor om finansiering som berör beredskap skall ske med statsbidrag oavsett om det är myndigheter eller privata aktörer som behöver genomföra åtgärder som går utöver ordinarie verksamhet. Stadsbidragen behöver ske som en helhet som generella stadsbidrag, med fokus på behov och kontext och inte nedbrutet på enskilda områden.

Patrik Stenvard
Regionsstyrelsens ordförande

Katrien Vanhaverbeke
Regional utvecklingsdirektör
